

DS2/10

EL GRUP DE LLEURE -ORGANITZAT-

1. El grup informal -el grup de carrer-
 - 1.1. Estructura afectiva
 - 1.2. Sistema de rols -estructuració funcional-
 - 1.3. Jerarquització.
 - 1.4. Conformitat a unes normes

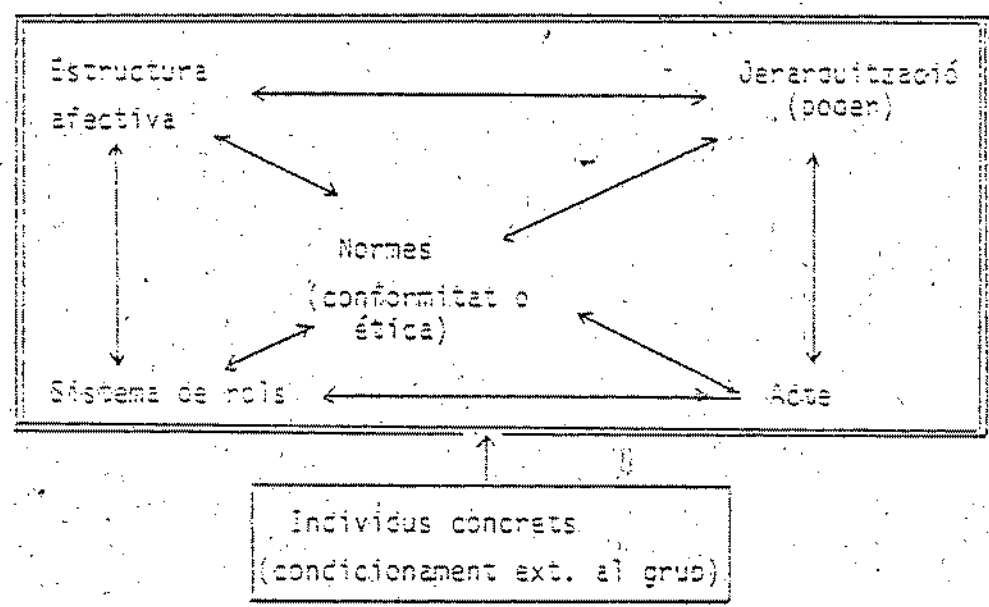
2. El grup organitzat -el grup a la institució-
 - 2.1. El marc institucional
 - 2.2. Transformacions operades per la pressió institucional.

1. El grup informal- el grup de carrer -

Si s'ha fet l'observació d'un grup de nens que juguen al carrer- veure document "Observació de grups informals"-, apareixen com a principals fenòmens de grup els següents:

- 1.- El grup és condicionat pels individus que el componen
- 2.- Hi ha fets que es produeixen específicament en els grups:
 - a) l'aparició d'unes relacions d'afecte o rebuig
 - b) l'aparició d'uns rols que dicten alguns dels comportaments del joc.
 - c) l'existència d'una jerarquització.
 - d) la presència d'unes normes que serveixen per a regular l'activitat.
 - e) el fet mateix de l'activitat del grup.

Això pot resumir-se així:

Gràfic 1. Model descriptiu del grup de carrer.

Les fletxes indiquen les relacions entre els diferents fenòmens.

Anàlitzem més a fons i poc a poc cada un dels fenòmens de grup que es tracta de posar de manifest.

1.1. Estructuració afectiva

Es un sistema de relacions afectives originat en la selecció i la discriminació de les relacions interpersonals.

Té un caràcter informal, fins a cert punt espontani, ja que no és determinada per forces exteriors que operin en una direcció precisa.

D'altra banda és relativament estable: els nens i nenes tendeixen a mantenir-se a distància d'uns i no d'uns altres.

L'estructuració afectiva del grup és determinable amb les tècniques sociomètriques.

1.2. Sistema de rols (estructuració funcional)

En un moment donat, en una situació concreta, els membres del grup tendeixen a repartir-se els rols necessaris per a que una situació desitjable pugui mantenir-se.

Aquest repartiment de funcions pren un caràcter mòbil en el sentit que cerca un equilibri dinàmic, és sotmès a ajustaments quasi bé constants (això haurà pogut constatar-se en els jocs observats) i tendeix a assegurar la continuïtat de situacions favorables al grup (passar-s'ho bé per exemple).

Aquesta qüestió pot permetre de matissar la noció de rol en el que consta de mecanisme d'adaptació.

En efecte, al llarg dels jocs els nens solen canviar de rol amb freqüència i això en un doble sentit:

- canvi de rol d'actuació: canvi de paper en el joc en la mesura que ho exigeixen les necessitats d'aquest.
- canvi de rol "afectiu": canvis d'actitud en relació als problemes derivats de tensions en el grup (p.ex. pas de rols de defensa agressiva dels seus suposats drets a rols de conciliació i de recerca d'un equilibri més ampli on els altres companys també hi tinguin cabuda).

1.3. Jerarquització

A l'interior dels grups els individus viuen de con o mal grat, una jerarquització que viuen la situació des de dalt i dalt de que la viuen des de baix.

Es una constatació que pot servir per a posar en guàrdia contra els idealismes del "grup espontani", grup incontaminat. ... No hi ha grups humans "naturals" perquè tots porten un cert grau d'impregnació de la cultura:

- l'oposició entre "grup natural" i grup instituït, (una classe de l'escola per ex.) és falsa.
- la comparació ha de situar-se entre "grup informal" (en el sentit que li manca una organització formal imposada o creada per ell mateix) i grup formal (instituït) que té una organització formal). Però tots dos porten el signe de la cultura.

I un dels signes de la cultura, almenys de moment i si ens ho mirem amb una perspectiva antropològica, és el fet que hi ha jerarquies: em limito a constatar, no formulo un desig.

Pot afegir-se encara que la jerarquització dels grups és tant més forta en la mesura que al grup hi manca "informació": si tothom "sap", sap fer, sap jugar, la jerarquització és més feble.

Contràriament, en la mesura que el "saber" és posseït només per alguns (edat, força, traça, coneixements. . .) és més probable que la relació passi per una jerarquització.

1.4 Conformitat a unes normes

Entre els fenòmens més coneguts i citats en dinàmica de grups hi ha els següents:

- els grups tendeixen a donar-se objectius comuns
- els grups tendeixen a establir sistemes comuns de valoració.
- els grups tendeixen a establir normes que codifiquen els comportaments acceptats i els inacceptables.
- els grups tendeixen a prendre una postura "emocional" collectiva a l'esguard dels fenòmens exteriors que els afecten.

Diria que, en tots aquests anunciats en hi figura la paraula "comu".

hi ha implícita una certa sanció grupal. Parafrasejant els anunciats anteriors, podríem dir-se que:

- un membre d'un grup que es manté al marge dels objectius del grup, pot ésser marginat.
- un membre d'un grup que valora les coses diferentment dels altres (si aquests ho fan de forma semblant) pot trobar-se tot sol
- un membre d'un grup que observa comportaments clarament diferents als

... un membre del grup que sintonitza una ona afectiva diferent de la resta.

Es a dir, tots aquests fenòmens tenen una connotació "normativa".

D'alguna forma el grup formula, explícitament o implícitament, el que és "bo" i el que no ho és.

I exerceix damunt els seus membres una pressió per a que es conformin a la norma. És el fenomen "pressió de conformitat", que aconsegueix una doble funció:

. d'una banda homogenitza el grup, li dona cohesió i l'enforteix (i això no és necessàriament negatiu ni positiu)

. d'altra banda opera una certa anulació de les individualitats que, en el millor dels casos, no és anulació sinó contrast i enriquiment de la socialització.

En tot cas, el fenomen és indubtable i reposa sobre les necessitats individuals de sentir-se aprovat pels altres i de sentir-se segur i acollit pel grup.

Un de les tesis que es defensen és la conveniència d'una actuació adulta orientada a modificar, a madurar, aquests fenòmens de pressió.

L'actuació pedagògica consistiria en substituir l'existència d'una pressió d'origens confosos per una clarificació de l'horitzó ètic del grup: que el grup arribi a formular-se explícitament cap on va, què vol, com li sembla que ha d'actuar per a aconseguir-ho.

Restà encara el fet que el grup "actua", juga, treballa, però es tracta de quelcom massa evident per a insistir-hi, almenys al nivell que ens hem pogut fins aquí, que és el de les constatacions.

A l'apartat que segueix ens plantejarem com tots aquests fenòmens canvien d'aspecte- i d'essència- des del moment que el grup s'institucionalitza.

2.- El grup organitzat- el grup a la institució -

Els grups de carrer analitzats fins aquí tenen una característica que els diferencia clarament dels organitzats: el seu caràcter informal, la seva manca d'institucionalització.

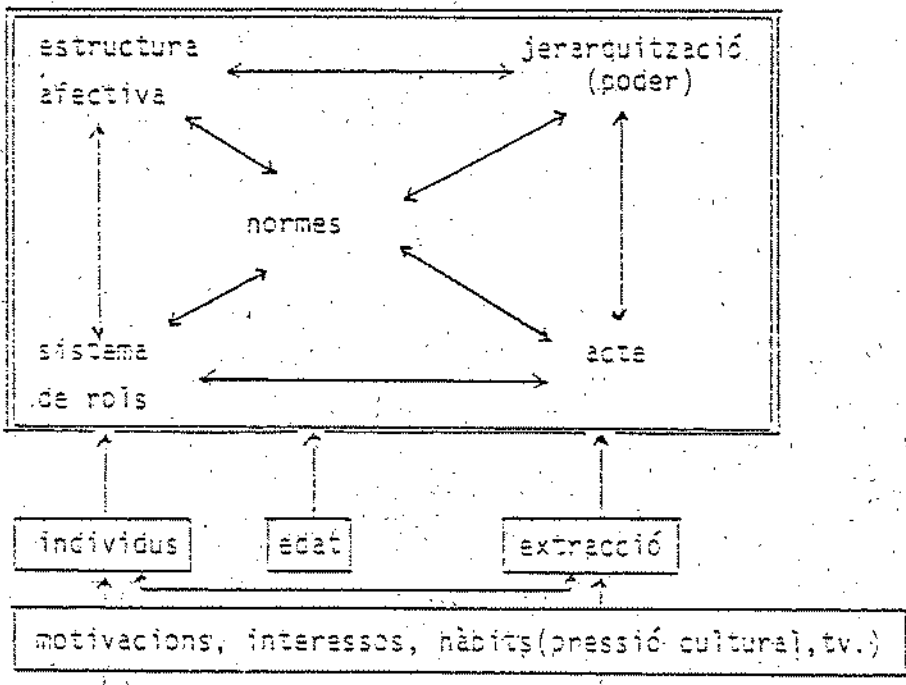
Això suposa una certa riquesa: la possibilitat en certs casos d'inventar, un hipotètic però possible clima de llibertat, la seva precisió en respondre a les necessitats d'algun dels seus membres.

Però, en contrapartida, hi ha el provisional, el cas de la inestabilitat, la precariedad dels equilibris que s'hi estableixen, la manca d'uns horitzons explícits, la indefensió en front dels aparells de transmissió ideològica, etc.

Per a resumir d'alguna manera l'exposat en l'estudi dels grups de carrer, repeteixo l'esquema dels fenòmens interns del grup ja exposat aleshores i preciso només el sentit dels condicionaments externs al grup que l'influeixen:

En aquest esquema intento només de precisar en què consisteixen els condicionaments exteriors al grup de carrer:

- d'una banda hi ha els individus que el componen: cada individu és únic i no reemplaçable sense que el grup sofreixi transformacions: és ben evident que hi ha un factor individual de condicionament dels fenòmens grupals.
- segonament, hi ha l'edat que tenen aquests individus: també és evident que allò que pot esdevenir-se en el grup és funció de l'edat dels seus membres
- en tercer lloc, hi ha la procedència social dels membres del grup; això comporta:
 - . d'una banda un certa concepció de l'ésser col·lectivament (en grup)
 - . d'altra banda això fa els individus d'una certa manera i no d'una altra
- més enllà, més de fons, hi ha la presència d'una societat que condiciona tots els fenòmens esmentats.

Gràfic 2: Anàlisi dels factors humans i ambientals que condicionen el desenvolupament d'un grup.

Finsegüent el grup de nens que juga al carrer. Passem ara al grup organitzat casolís-colonies-esplai. . . -

2.1. El marc institucional

Les instruccions poden definir-se sobre dos eixos:
 1on. Allò que tenen encomanat de fer: en el cas de l'esplai i encàrrec que reb de la societat és el d'influir en l'activitat de creació i la socialització dels nens.

2on. La forma que ho duen a terme: en el cas de l'esplai hom pot parlar de coses com:

- agrupar els nois i noies
- establir uns projectes d'activitat i sistemes d'organització i gestió

establir uns ritmes temporals.

En un mot, hom pot dir que l'institució d'esplai estableix un marc institucional concret que acompleix una funció d'enquadrament de la vida del grup tot imposant-hi condicions.

El marc institucional ha d'ésser interpretat amb una certa fluïdesa per a no veure'n únicament la cara il·letja. Ho dic perquè és fàcil de pensar que és quelcom necessàriament, i només, restrictiu.

Evidentment, un marc institucional (i organitzacional) és restrictiu. Però, simultàniament, és potenciador d'un determinat tipus de realitats.

Per a contemplar com el fet institucional afecta la vida del grup ens mourem sobre els dos eixos esmentats. Proposo que, per a entendre'ns, els anomenem projecte d'influència i marc institucional.

Comencem per considerar el que he anomenat "projecte d'influència." Parteixo de veure que tota institució influeix d'una manera o altra als nens que hi són. I parteixo també de veure que aquesta influència no és pas precisament el fruit d'un atzar, sinó d'un encontre (conflictiu, contradictori...) de forces diverses que conflueixen a definir què és esplai i què no ho és en l'ara-i-aquí concret, que esbossen (per via tan dialèctica i conflictiva com volgueu) una concepció d'educació, d'instrucció, de tracte als nens, de valoració de la creació, de la comunicació...

Això pot ésser més o menys clar o confós, més o menys explícit o simplement implícit en la praxi que es duu... però en tot cas hi és. Si en dic, eufemísticament, "projecte d'influència" és perquè em sembla que fora bé que fos explícit, clar..., que fos un projecte volgut pels seus protagonistes.

Caldrà afegir, per a matissar, que el "projecte" arriba al grup filtrat per una persona, l'animador, que exerceix una funció selectiva del seu contingut.

Considerem ara^{el} que he anomenat "marc institucional". Materialment és un conjunt de formes organitzatives, suposadament racionals i, en tot cas, justificades perquè són pràctiques:

Però això no ho és tot, perquè:

- en primer lloc, el marc institucional és una primera cristallització del projecte d'influència, o és un reflex... i en aquest sentit no és neutre, no és únicament racional i pràctic, sinó que té una càrrega ideològica.
- en segon lloc, l'organització (teòricament neutre perquè és racional i funcional) indicaix d'una forma límitant i continuada l'existència dels individus que viuen la institució fins a l'extrem de conformar el que alguns autors han anomenat l'inconscient polític: un sistema estructurat de control i orientació de pulsions, de formació d'espectatives i actituds, d'orientació dels processos de desenvolupament individual i col·lectiu.

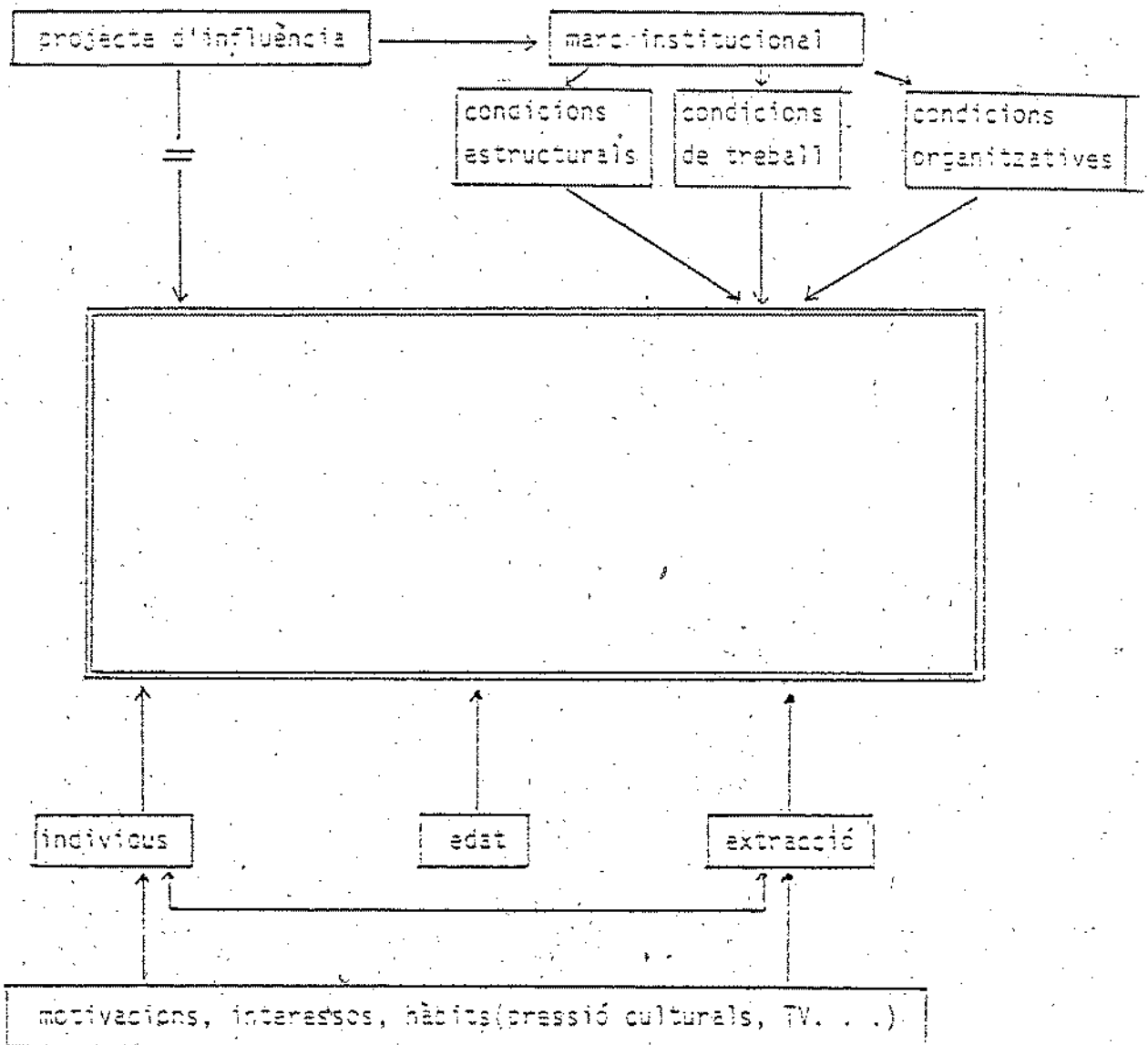
El marc institucional, que és ofert/ imposat al grup, aporta tres menes de condicionaments:

- unes condicions estructurals:
 - . al nombre d'individus que componen el grup
 - . un cert grau d'homogeneïtat/heterogeneïtat dels membres
 - . un lloc, un espai propi
 - . un ritme temporal
- unes condicions d'activitat
 - . la naturalesa de la feina que es pot fer
 - . un cert grau de dificultat d'aquesta feina (en relació al potencial real del grup)
 - . uns materials i estris de treball: fonts d'informació, materials.
 - . uns sistemes d'organització de la producció del grup
 - . un sistema de control
- unes condicions organitzatives generals
 - . unes formes de govern i de decisió del grup (o de fora del grup però sobre el grup)

Totes aquestes dades afegeixen elements a l'esquema inicial d'aquest capítol.

Sense tocar encara als processos interiors del grup i limitant-nos als condicionaments externs, un esquema interpretatiu podria quedar com el de la pàgina següent (gràfic 3).

Noteu que he intentat de separar els condicionaments procedents de la base (els nens), posant-los a la part de baix del gràfic, dels condicionaments que podríem anomenar superestructurals (institució), posant-los a la part de dalt.

Gràfic 3: Anàlisi dels factors institucionals que apareixen quan el grup informal s'emmarca en una institució.

2.2. Transformacions operades per la pressió institucional

Em remeto de nou, abans d'iniciar aquest segon apartat, a l'esquema inicial en què es sintetitzava el material obtingut de l'observació dels grups de carrer.

En aquell esquema (pàgina 1 d'aquest mateix document) resumíem els dinàmismes interns del grup en cinc sèries de fenòmens:

- uns fenòmens d'estructuració afectiva (detectables sociomètricament)
- uns fenòmens de jerarquització i d'utilització del poder
- uns fenòmens d'estructura funcional o sistema de rols
- uns fenòmens d'actuació: el grup fa quelcom que és la seva producció lúdica.
- uns fenòmens de conformitat a unes normes.

El que es tracta de veure ara és de quina forma la pressió de la institució modifica aquests dinàmismes primaris, o bé n'hi sobreposa de més elaborats i què s'esdevé amb els processos interns del grup.

La tesi és la següent:

1er. En el pitjor dels casos, la institució suprimeix els dinàmismes del grup i en el seu lloc en posa altres, de paral·lels.

Llavors, als dinàmismes de grup rebroten en la clandestinitat i es manifesten en la resistència, dels nois, al boicot, la trampa i en tot de manifestacions subterrànies.

2on. En el millor dels casos, la institució no suprimeix els dinàmismes propis del grup, sinó que n'hi afegeix de paral·lels que generen determinades contradiccions a la vida dels grups:

Llavors s'inicia un procés dialèctic, més o menys conflictiu, però que en tot cas pot ésser una via de progrés, tant per als nens com per a la institució.

Per a exposar-ne amb claredat, posarem en dues columnes diferents les dues sèries de fenòmens: a una banda els dinàmismes primaris (propis de tot grup), d'altra banda els dinàmismes "secundaris" (diguem-ne així), propis de la incidència institucional

Dinamismes primaris

Dinamismes secundaris

Estructura afectiva

Estructura formal: agrupació en grups d'edat, tallers de treball, canals de relació.

sistema de rols

Organització del grup que recerca l'integració de tots a l'entorn d'unes formes estables de relació creativa.

Jerarquització en base al poder: en el límit de la força física.

△ (per jerarquies)

Jerarquització en base a l'autoritat (fenòmen primari reconegut per l'institució en el límit l'autoritat exerceix un poder de coacció)

Actuació (lúdica) del grup: joc, representació i ritus

△ TA

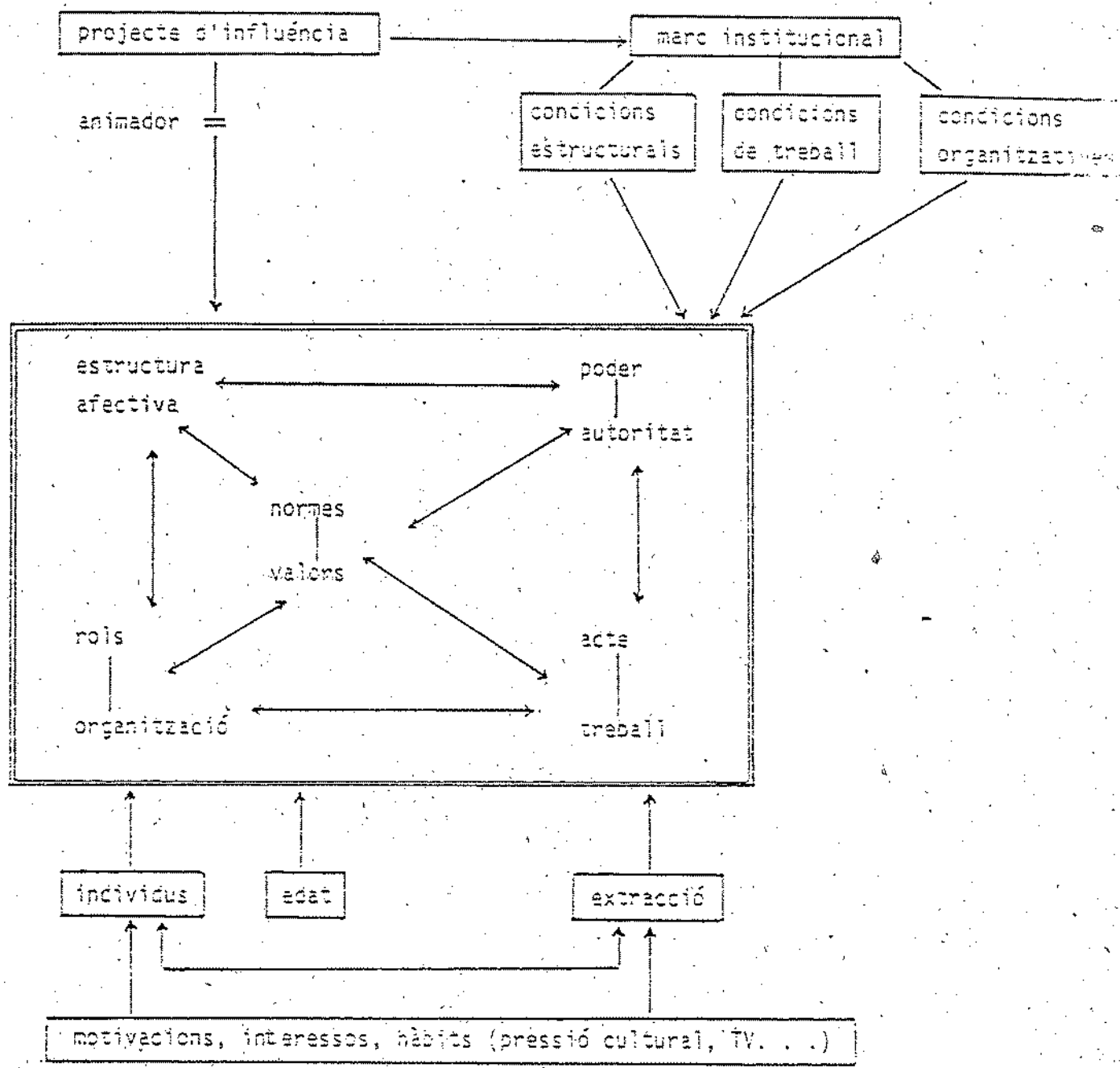
Transformació de l'actuació en treball, creació i comunicació que impregni el conjunt de la vida del grup.

Conformitat a unes normes, acceptades com a pròpies pels membres del grup i sancionades.

△ (vtd.)

Posta en relació de les normes amb uns valors que es suposa que és bo que els nens s'hagin plantejat i, si és possible assumit en un grau mínim.

Posat en forma d'esquema, i seguint les lleis de representació que hem regit els dos gràfics precedents, l'esquema complet quedaria així: (gràfic 1)

Gràfic 4: Anàlisi de l'impacte dels factors institucionals en els dinàmiques interns del grup.